

Η ΕΛΛΑΣ ΤΟΥ DAVID D'ANGERS

ΤΟ ή δευτέρα ώρα πρωιάς τινός του θέρους. Η σελήνη πλησιφαγής έφωτιζε τὸν ἀνθόστατον ἐκείνον χῶρον τοῦ Ἡρώου τοῦ Μεσολογγίου. Υπὸ τὸν ἀργυροῦν ταύτης φῶς ἐκαθίμην ἔκει καὶ πρὸ τοῦ τάφου τοῦ Μάρκου Μπότσαρη. Περιῆλθον τὴν αἰματοβαρῇ ἐκείνην θέσιν. Εἰσέπεισα τὸ εὐώδεις, τὸ εὔγενες μῆρον τῶν πυκνῶν ἀνθέων καὶ ἀνηλθον ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Μπότσαρη. Εἴτησα νὰ εὕρω ἔκει ἐν ἄγαλμα. Εἰς μάτην. Ἐπὶ τοῦ κενοταφίου ὑπῆρχεν ἐν κενόν, κατάλληλον καὶ πρωρισμένον, ἵνα δεχθῇ τὸ ζητούμενον ἄγαλμα. Κατῆλθον. Ἐκάθησα ἐπὶ τῶν βαθμίδων τοῦ μημείου καὶ ἐπὶ μακρὸν ὠνειροπόλησα τὴν ωραίαν Ἑλλάδα τοῦ David d'Angers, τὴν ἔκπαγλον ἐκείνην κόρην, ἡτις διὰ τοῦ δακτύλου αὐτῆς ἐδείνυσε πρὸς τὰ κάτω καὶ ὥστε ἐψέλλιζε τὸ δόνομα «Μάρκος Μπότσαρης». Η βέβηλος χείρ τῶν κατοίκων ἦ καὶ ἀλλων ἐρρύπανε καὶ ὥμικατέστρεψεν ἐν ἀριστούργημα τέχνης. Ἰδοὺ οἱ λόγοι τῆς ἐκεῖθεν ἐξαφάνισεως τοῦ ὁνείρου ἐνδεικαλλιτέχνου, τοῦ ἐγκλείσαντος εἰς τὰ στήθη αὐτοῦ τὸ εὐγενέστερον τῶν ὄνειρων, τὴν ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Μπότσαρη τοποθετησιν μιᾶς παρθένου, συμβολιζούσης τὴν ἀπόδοσιν τῆς ὀφειλομένης τιμῆς εἰς τοὺς Ἡρωας, οἵτινες εἰς τὸν ιερὸν τῆς πατρίδος βωμὸν προσέφερον ὀλοκαύτωμα τὴν ζωήν, τὴν οἰκουμένειαν, τὴν περιουσίαν αὐτῶν. Οἱ εὐγενῆς οὗτος γκαλάτης, οἱ τετιμημένοι David d'Angers ὠνειροπόλεις ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ αὐτοῦ ἐν Παρισίοις τὴν ἀνέγερσιν μημείου συμβολικοῦ εἰς τὸν Μάρκον Μπότσαρην. Ἡτο ή ἐποχή, καν̄ ήν οἱ Ἐλληνες θυήσκοντες ὑπὲρ ἐλευθερίας, ἐθέρμανον τὴν φαντασίαν, τὴν ποίησιν καὶ τὴν ἀνδρείαν. Ήμέραν τινὰ δὲ Πέτρος Ἰωάννης Δαυίδ, περιπατῶν ἐν τινὶ τῶν ἐν Παρισίοις κοιμητηρίων, διέκρινε νέαν κόρην, γονατισμένην ἐφ' ἐνδεικαλλιτέχνου, καὶ συλλαβεῖζουσαν, ἐνῷ ἡκολούθει τὰ γράμματα διὰ τοῦ δακτύλου τὴν ἐπιγραφήν, ἡτις ἦτο ἐκεῖ κεχεραγμένη. Οὐδὲν συγκινητικώτερον καὶ ἀπλούστερον ἡ ζωὴ ἐξαγγέλλουσα καὶ φελλίζουσα τὸ μυστικὸν τοῦ θανάτου.

— Τὸ θέμα εὑρέθη, εἶπε καθ' ἐαυτὸν ὁ γλύπτης. Καὶ εὑρίσκετο τότε ἐν τῇ ἐποχῇ τῆς ἀκμῆς αὐτοῦ. Ἐγενήθη τῷ 1792 καὶ ἀπέθανε τῷ 1856. Τῷ 1826 ἐξελέγη μέλος τοῦ Ἰνστιτούτου καὶ τῷ αὐτῷ ἔτει διωρίσθη καθηγητής εἰς τὴν σχολὴν τῆς ζωγραφικῆς καὶ τῆς γλυπτικῆς. Υπὸ τὴν ἐντύπωσιν τοῦ ἡρωϊκοῦ θανάτου τοῦ Μπότσαρη, καὶ ὑπὸ τὸ σχέδιον, τὸ ὅποιον συνέλαβεν ἐν νῷ, ὃ ἐγενήσατο γαλάτης ἐζήτει γὰ εὑρη τὸ ὑπόδειγμα.

'Ωραίαν τιγά πρωιάν ὁ Victor Hugo καὶ ὁ d'Angers μετέβαινον, ἵνα γεματίσωσιν, εἴναι τινὶ καπηλείῳ. Ἐν τῇ ὁδῷ Montparnasse συνήντησαν κόρην τινὰ δέκα καὶ τεσσάρων ἑταῖνην, ρακένθυτον, λεπτοφύΐ, χαριτωμένην. Ο Δαυίδ ἐσταμάτησε, τὴν προσέβλεψε καὶ τὴν ἡρώτησε περὶ τοῦ ὄγκιματος καὶ τῆς διευθύνσεως αὐτῆς. Καὶ ἡ παιδίσκη μὲ δόλῳ τὸ ἀγγελικὸν αὐτῆς μῆδος ἐψιθύρισε:

— Κλημεντίνη...

— Καὶ τώρα ἔχω τὸ ὑπόδειγμά μου, εἶπεν ἐπιχαρίτως πρὸς τὸν ποιητὴν τῶν Ἀνατολικῶν ἀσμάτων. Η ωραίτης τῆς παιδίσκης δὲν ἀνεκόπτετο ἐκ τῆς ἀδυναμίας, τῆς καρχεζίας, τῆς θλιβερᾶς δυστυχίας. Ἡρει τὸ συγκινητικὸν αὐτῆς κάλλος. Καὶ ἡ ωραία κόρη ἐμελέ γὰ προσωποποίηση πρὸς τηγανὴν τὴν καταδυναστευμένην Ἑλλάδα. Τὸ ισχυρὸν νεαρόν της σῶμα θάξεῖη εἰς τοὺς αἰώνας διὰ τοῦ μαρμάρου τοῦ γλύπτου, καὶ ἡ ὄρφανη Παρισινή, ἣνθος ἡ ὑπότριμμα τοῦ λιθοστρώτου, περισυλλεγίσα ἀπὸ μίαν μικρέμπορον, ἡτις ἐστελλεῖ ταύτην νὰ ποιάρῃ πρὸ τῶν ζωγράφων, ἐπλήρων μὲ τὴν ἐκτεθειμένην γυμνότητα τοῦ σώματος αὐτῆς τὴν τροφὴν καὶ τὸ οἰνόπνευμα τῆς μητρός της.

Η κόρη μετέβαινεν εἰς τοῦ Δαυίδ. Η μητέρα τὴν συγώδεις πολλάκις. Υπῆρχεν εἰς τὸ ἐργαστήριον τῆς ὁδοῦ Cléry ἐπὶ βελούδου πλαισιουμένου, εἰς Χριστὸς χαλκοῦς, διὰ η μητήρ παρετήρει πάντας.

Μίαν ημέραν εἶπεν ἡ κόρη εἰς τὸν γλύπτην ἐνδυμένη ἀμά τῷ πέρατι τῆς ἐργασίας αὐτῆς.

— Α! αὐτὸς ὁ Χριστὸς καὶ τὸ ωραῖόν του πλαίσιον! Η μητέρα μοῦ μοῦ ὄμιλεῖ συγχά δι' αὐτὸν. Εἴη ηθέλατε νὰ τὸν πωλήσητε, κύριε Δαυίδ. Εἰς Χριστὸς ως αὐτὸς εἰς τὸ ὑπερῷον μας θὰ ἥτο ὡραίον πράγμα! Καὶ θὰ μὲ παρηγόρει καὶ θὰ μὲ ἐνίσχυεν. Εἴη ηθέλατε, θὰ τὸν ἐπλήρωνα δὲιγον

κατ' ὀλίγον μὲ τὰς στάσεις μου. "Οσον θέλετε καὶ δι' ὅσα ἀγάλματα θέλετε!"

Ο εὐγενῆς γλύπτης, συγχεινόμενος ὑπὸ τὴν πυκνήν αὐτοῦ γρανιάδα καὶ τὰ ἄγρια βλέφαρα, ἐξεκρέμασε τὸν Χριστὸν ἐκ τοῦ βάθους τοῦ ἔργαστηρού καὶ ἀπέκριθη πρὸς αὐτήν.

— Καλά, τὸν θέλεις; Λοιπόν, λάβε τον καὶ διὰ τῶν θὰ σκέπτεσαι νὰ διαπρᾶξῃς κακὸν τι, τότε παρατήρει αὐτὸν καὶ σκέψθητι ἐμέ· σοῦ τὸν δίδω δἰὰ τίποτε.

— Διὰ τίποτε;

Τὴν χαρᾶ τῆς νεαρᾶς καὶ ὥραιας κόρης ὑπῆρχε μεγίστη καὶ ὁ Δαυὶδ ἐτελείωσε μὲ θεῖον πυρετὸν τὸ ἄγαλμα τῆς νέας Ἐλληνίδος, συλλαβιζούσης τὸ ὄνομα τοῦ Μπότσαρη.

"Ολη ἡ ποίησίς του μετεδόθη εἰς τὸ μαρμάρινον ἐκεῖνο σῶμα τῆς πασχούσης κόρης, ὅλη ἡ ψυχὴ τοῦ πατριώτου εἰς ἐκεῖνο τὸ ἄγαλμα τὸ γονατισμένον ἐπὶ τοῦ τάφου ἑνὸς ἥρωος.

Μετὰ τὴν ἀποπομάτωσιν τοῦ ἔργου, ὁ Δαυὶδ ἡναγκάσθη νὰ ἀποχωρισθῇ αὐτοῦ. "Ο Ζουέν, ὁ περιφανῆς βιογράφος τοῦ Δαυὶδ, ἀναφέρει περικοπὰς χειρογράφων τοῦ γλύπτου, ἀτινα ὃ υἱὸς ἐκείνου τῷ μετεδόκειν." Εν τινὶ σελίδῃ ἐπιγραφούμενη «μία νὺξ ἐργαστηρίου» ὅπου ὁ Δαυὶδ ἀναμιμήσκεται ὅλης τῆς ζωῆς του, ἐπιθεωρῶν ὅλα τὰ ἀγάλματά του, ὁ ἀνδριαντοποίος ἐφώνει, δημιλῶν ὡς ἄλλος Πυγμαλίων, ὡς πατήρ καὶ σχιλίων τοῦ τῆς συμίλης του: «Ἴδου ἐτελείωσες, ἀγαπητὸν τέκνον! Θὰ ἐγκαταλείψῃς τὴν Γαλλίαν μας διὰ τὴν ὥραιαν χώραν τῆς Ἐλλάδος. Σὲ ἡγάπων τόσον! Σὲ ἡγάπων ὡς ὁ φιλόστοργος πατήρ ἀγαπᾷ τὴν κόρην του παρ' ὅλα τὰ ἐλαττώματα αὐτῆς, τὰ ὅποια τόσον καλῶς γγωρίζει. Θὰ ἀφήσῃς τὴν ἴδεαν τῶν εὐγενῶν ἐμπινύσεων καὶ τῶν μεγάλων ἔργων δι' ἐκείνον, ὅστις τὰ ἐκυοφόρησεν εἰς τὸν κόσμον! Ο ἥλιος τῆς Ἀττικῆς, τοῦ ὅποιου ἡμῖτις ἐδῶ ἔχομεν ωχραν μόγον ἀνταύγειαν, θὰ σὲ ἀναθερμάνῃ. "Οταν τὸ ἀστρον θὰ ἀνατείλῃ ἐπὶ τοῦ στερεώματος, ὡς ἴδεα τοῦ Χριστοῦ, μία τῶν ἀκτίνων του θὰ ἐπαναπαυθῇ ἐπὶ τοῦ μελαγχολικοῦ μετώπου σου, διότι εἰσαι πολὺ λυπημένη, πτωχὴ μου κόρη!"

Μετὰ τίνα χρόνον, τὸ ἄγαλμα τῆς νέας Ἐλληνίδος ἀπεστάλη εἰς τὴν Ἐλλάδα, εἰς τὴν χώραν τοῦ Φειδίου καὶ τοῦ Πραξιτέλους. "Εκτοτε ὁ εὐγενῆς γλύπτης ἐνήσχολη ἦπι ἄλλων ἔργων καὶ ἐληησμόνησε τὴν ἀδύνατον κόρην τῆς δόδοος Monparnasse.

Ο Πέτρος Ἰωάννης Δαυὶδ ἡ Angers, λόγω τῶν πολιτικῶν αὐτοῦ φρόνημάτων ἐξωρίσθη ἐκ τῆς Γαλλίας καὶ περιεπλανᾶτο. "Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτη ἐφθασε παρ' ἡμῖν μετὰ τῆς θυγατρός του. Δὲν εἶχε πλέον τὴν νεότητα τῶν Παρισίων. Ἡτο γέρων. "Γύπο τὸν οὐρανὸν τῆς Ἀττικῆς ἐπέπρωτο γὰ τὸ δημιουργεῖον τοῦ Ἐλληνίδα, τὸ ἀριστούργημα τῆς τριακονταετοῦς ἡλικίας του. "Ηθελε νὰ ὑπάγῃ εἰς Μεσολόγγιον καὶ νὰ ἐπισκεφθῇ τὸν τάφον τοῦ Μάρκου Μπότσαρη.

Κάποιος τοῦ εἶπε:

— Μὴ πηγαίνης ἐκεῖ!

— Καὶ διατί; ἡρώτησεν ὁ Δαυὶδ.

Μετ' οὐ πολὺ θα ἐμάνθανε τὴν αἰτίαν.

"Οταν ἔφθασεν εἰς τὴν γωνίαν ἐκείνην τῆς γῆς, δπου ὁ Βύρων ἀπέθανε καὶ δπου ἡ ἐλευθερία λευκόπεπλος ἐπετεργίσεν ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων τῶν αιμοσταγῶν, μετὰ τὴν 10 Απριλίου 1826, ὁ Δαυὶδ διέκρινε τὸν τύμβον τὸν ἀνεγερθέντα εἰς τὸν ἥρωα καὶ τοὺς ἀνδρίους του. Μακρόθεν εἶδε τὴν νέαν του Ἐλληνίδα. «Μοὶ ἐφάνη, ἔλεγεν, διτὶ τὴν ἔβλεπον σκιρτώσαν εἰς τὴν προσέγγισιν τοῦ πρὸ τριάκοντα ἑπτῶν δημιουργοῦ της».

Προχωρεῖ. Αἰσθάνεται ὅτι εἶναι δι' αὐτὸν ἔνειρον εὔτυχες ἐπαναλαμβανόμενον. 'Αλλ' αἴφνης ἀφίνει κραυγήν, κραυγὴν λύσσης, ἐξηγριωμένης λύπης, κραυγὴν ἐμμανοῦς ἀπελπισίας. Ή δεξιά χειρὶ τοῦ ἀγάλματος εἶχε συντριβῆ. Ό δάκτυλος, ὅστις ἐδείκνυε τὴν ἐπιγραφὴν ἡτο τεθραυσμένος. 'Ἐπίσης τὰ ώτα. Εἰς ποὺς ἥτο τρίματα. Ή κόμη κατακεκομένη. Τὰ παλληκάρια εἶχον ἀδειάση τὰ τουφένια των ἐπὶ τοῦ γλαφυροῦ ἐκείνου μαρμάρου' ἄλλοι, "Ἄγγλοι, εἶχον χαράξει τὸ ὄνομά των εἰς τὴν πλάτην τῆς κόρης!

Οία ήμέρα τῆς ζωῆς τοῦ καλλιτέχνου! Τὸ ώραῖον ἔργον του συντετριμένον. 'Εκεῖνος ἐξέριστος, καὶ ἡ ψυχὴ του πονεμένη.

'Αλλ' ὁ εὐγενῆς γλύπτης δὲν ἀφῆκε τὸ ἔργον του σύτῳ συντετριμένον. Διεγνοθῆη γὰ ἐπισκευάση τὴν ωραίαν Ἐλληνίδα. Τῆς ἔξορίας αὐτοῦ ἀρθέστης, ἐπέστρεψεν εἰς Παρισίους, ἔνθα καὶ ἐπεσκεύασε τὸ ἀριστούργημά του. Βραδύτερον, ἐπέστρεψε τοῦτο εἰς Ἀθήνας ἐν τῇ πρώτῃ αὐτοῦ θαυμαστῇ τελείτητῃ.

Κατὰ τὴν ἐκ Μεσολογγίου ἀπομάκρυνσίν του, ὁ δ' Angers ἐγραφεὶ περιαλγής: «Ἐγγάριζον ὅτι ὁ Βύρων ἀπέθανε καὶ ἐνεταφιάσθη πλησίον τῶν τειχῶν τοῦ Μεσολογγίου. Εὕητσα γὰ ἀνέύρω τὸν τόπον τῆς ταφῆς. Αἱ ἔρευναι μου ἀπέβησαν ἄγονοι. Ήθέλησα νὰ ἰδω τὴν οἰκίαν, ἐν ᾧ ἀπέθανε. Τὴν κατηδάφισαν. Ή ἀχάριστος λήθη εἶναι ἔμφυτος τοῖς ἀνθρώποις. Ταύτην τὴν πρωΐαν ἀπεχαιρέσθησα τὴν δυστυχημένη μικράν μου ἡρωταριασμένην. Τὸ πλοίον διέρχεται πρὸ τῆς Κεφαλληνίας καὶ τῆς Ιθάκης. Μόλις διακρίνω εἰς τὸν ὄρβοντα τὰ Ἡρῷα, τα τείχη τοῦ Μεσολογγίου καὶ μικρὸν λευκὸν σημεῖον· εἶναι ἡ νέα Ἐλληνίς μου. Ή καρδία μου συντρίβεται, δταν ἀναλογίζωμαι ὅτι τὴν ἀφίνω ἐκτεθειμένην εἰς τὰς προσβολας τῆς ἀτμοσφαίρας καὶ μάλιστα εἰς τὰς βεβηλώσεις τῶν βαρβάρων, οἵτινες τὴν κατέστρεψαν ἥδη κατὰ τὸ ζήμισυ».

Καὶ ὁ χαρακτηρισμὸς οὗτος προσήκεν εἰς τοὺς θέσαντας βέβηλον χεῖρα ἐφ' ἐνδε λευκοῦ ἀριστουργήματος, τιμῆσαντος καὶ ἀνυψώσαντος τὴν ἴδεαν τοῦ θανάτου τοῦ νεωτέρου Λεωνίδου, ως ὁ Βύρων ἀπεκάλεσε τὸν Μπότσαρη, κατὰ τὴν εἰς Μεσολόγγιον ἀποβίτασίν του, ἀποτεινόμενος πρὸς τὸν ἀδελφόν του Κώσταν, ὃν πρὸ παντὸς ἄλλου τότε ἐζήτησεν.

"Ο διασχίων τὸν ἀνέφελον κυανοῦν ὄρβοντα τοῦ ιστεφοῦς "Άστεως, ὁ ἐκπέμπων τὰς ροδοχρόους αὐτοῦ ἀκτίνας ἐπὶ τῶν ὑψηλῶν κορυφῶν τῆς Πάρνηθος καὶ τοῦ Υμηττοῦ, ἐπὶ τῶν βαθειῶν κοιλάδων

ΠΙΝΑΚΟΘΗΚΗ

καὶ τῶν ἀπορρώγων βράχων φωτοδόλος ἥλιος δὲν καταγάζει, δὲν λούει τὴν νέαν Ἑλληνίδα, τὴν ἀρτιμελή παιδίσκην τῆς ἀλκολικῆς μητρός." Οχι, οὐδὲ ἀκτίς φωτός, οὐδ' ασθενές βλέμμα προσπίπτει ἐπὶ τοῦ ἀριστουργήματος τοῦ γαλάτου καλλιτέχγου. "Ἐν ἔρμητικῶς κεκλεισμένον κιβώτιον εὑρίσκεται ἐν τοῖς ὑπορρήσιοις τοῦ ἐν τῷ Πολυτεχνείῳ Ἐθνολογικοῦ Μουσείου. Τὶ περιέχει; "Ἐν ἔξοχον ἔργον τέχνης, μίαν μεγαλοφυᾶ ἰδέαν πρὸς ἀποθανάτισιν τῆς ἀνδρείας ἐνὸς ἡρωος, τὸ ζύνθαλμα τῆς πτωχῆς, τῆς καλλιμόρφου Κλημεντίνης. Ναί, τὴν νέαν Ἑλληνίδα, τὴν ἀμεμπτον ἔργασίαν τοῦ Δαυΐδι. Αγερε! Ταῦτην περιέχει! Καὶ ἐπὶ τούτοις, αἰσθάνομαι βαρὺ ἄλγος ἐν τῇ ψυχῇ μου, αἰσθάνομαι τὴν κεφαλήν μου συσφιγγομένην καὶ τὴν πνοήν μου πνιγομένην, ὡς ἐν τῆς θέσεως, εἰς ἣν εὑρίσκεται ἡ συμβολικὴ παράστασις τῆς ὁρφανῆς Γαλάτιδος. Βροντοφωνῶ δι' ὅλης τῆς δυνάμεως τῶν πνευμόνων

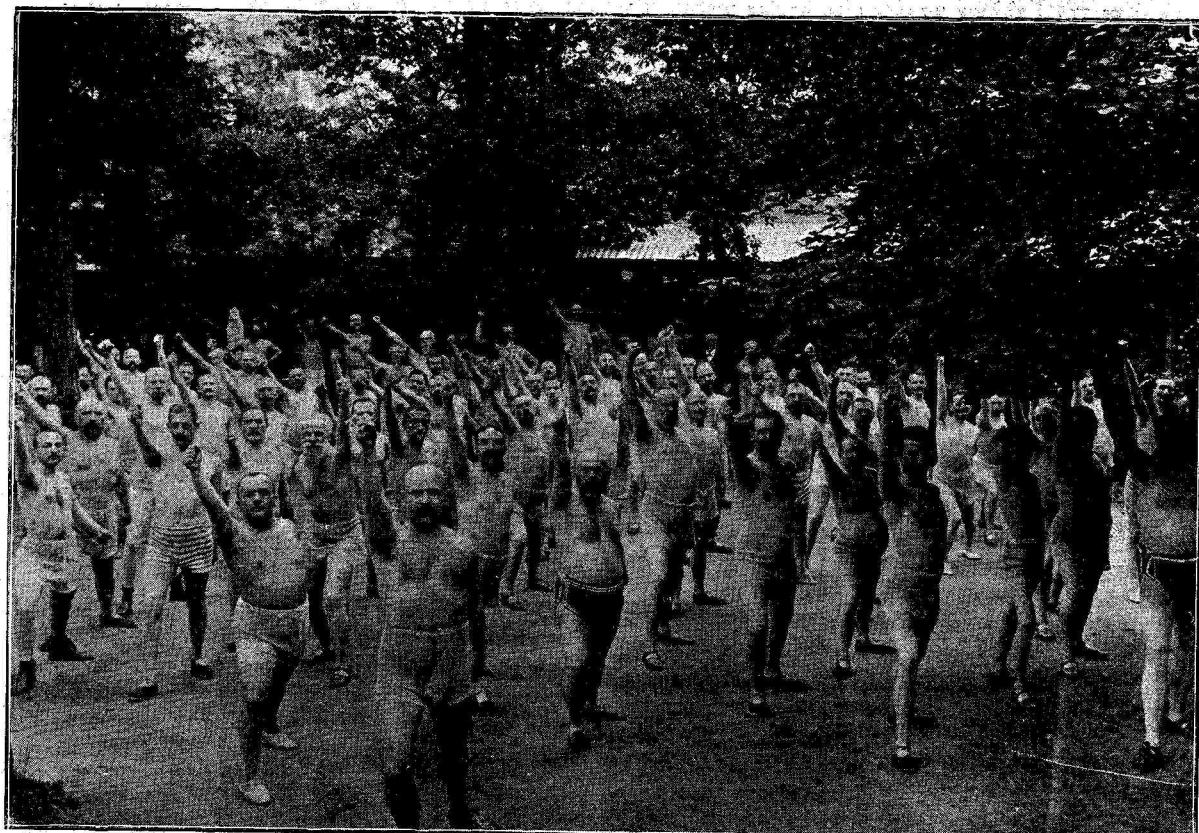
μου, ὅτι τὸ ἄγαλμα ἐκεῖνο ἔδει νὰ εὐρίσκηται ἐπὶ τῆς θέσεως αὐτοῦ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἡρφου τοῦ Μεσολογγίου, ἢ τούλαχιστον ἐν τῷ μέσῳ τῆς πλατείας τοῦ Ζαππείου. "Ἐκεῖ ἥθελον τὴν νέαν Ἑλληνίδα, ἃτις τότε θὰ παρίστα ἔνα τηλαυγγῆ καὶ ἀνέσπερον φάρον τῆς Ἐλευθερίας, ὅστις διὰ τῶν ἀκάμπτων αὐτοῦ ἀπτίνων θὰ ἐξηκόντιζε τὸ γλυκὺ αὐτοῦ φῶς εἰς τὰς ἑσχατιὰς τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος. Τοῦτο τότε θὰ ὑπῆρχεν ὡς πρώτιστον σημεῖον, πρὸς δὲ ὅτι ἐστρέφετο ἡ εὐφυΐα καὶ ἡ προσοχὴ τῶν εὐγενῶν μεταγενεστέρων, οἵτινες θὰ ἐσταμάτων, ὥστε πρὸ σταθμοῦ δόξης καὶ ἀνδρείας!

*En Αθήναις, Ιανουάριος 1908

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Χ. ΛΑΜΠΡΟΣ

Καθηγητὴς ἐν τῇ Σχολῇ τῶν Λοκίμων
καὶ τῷ Α' τῶν ἐν Αθήναις Γυμνασίῳ.

ΑΙ ΠΡΟΟΔΟΙ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ

ΑΕΡΟΛΟΥΣΙΑ ΜΕΤΑ ΓΥΜΝΑΣΤΙΚΗΣ